

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ
2. เพื่อวิเคราะห์หารูปแบบการสอนของครูต้นแบบ
3. เพื่อศึกษาเส้นทางสู่การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเพื่อวิเคราะห์หารูปแบบการสอนของครูต้นแบบ ดำเนินการดังนี้

1. ประชากร

ประชากรเป็นครูต้นแบบระดับประถมศึกษา ที่ได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ระหว่าง พ.ศ. 2541 - 2543 จำนวน 189 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบบันทึกผลการศึกษาข้อมูลเพื่อวิเคราะห์หารูปแบบการสอนของครูต้นแบบ จากแผนการสอน เอกสารรายงานการจัดการเรียนการสอน และจากผล การสอบถามข้อมูลจากครูต้นแบบเพิ่มเติมทางโทรศัพท์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดย ผู้วิจัยติดต่อบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขอให้ออกหนังสือขออนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและสถาบันราชภัฏที่ร่วมคัดเลือกครูต้นแบบ และออกหนังสือขอความร่วมมือไปยังครูต้นแบบทั้งหมดจำนวน 189 คน ให้ส่งแผนการสอนของครูต้นแบบมาให้ผู้วิจัยผ่านทางกองทุนเกียรติยศแห่งวิชาชีพครู สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และผู้วิจัยได้รับแผนการสอนจากครูต้นแบบ จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 62.43

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลของครูต้นแบบจำนวน 118 คน ที่ส่งแผนการสอนมาให้ผู้วิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดย ศึกษาแผนการสอนของครูต้นแบบและเอกสารรายงานการจัด

การเรียนการสอนของครูต้นแบบ ที่รวบรวมมาจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และสถาบันราชภัฏที่ร่วมคัดเลือกครูต้นแบบ โดยแบ่งกลุ่มศึกษาตามวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่ครูต้นแบบสอนคือ วิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สร้างเสริมลักษณะนิสัย การงานและพื้นฐานอาชีพ และครูต้นแบบที่สอนแบบบูรณาการ จากนั้นผู้วิจัยสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากครูต้นแบบทางโทรศัพท์ แล้วบันทึกผลการศึกษาดารงตามประเด็นต่อไปนี้ รูปแบบการสอนที่ใช้ แนวคิดทฤษฎีของรูปแบบ ลักษณะการพัฒนา รูปแบบการสอนหรือวิธีการได้รูปแบบการสอน ขั้นตอนหลักของรูปแบบการสอนกิจกรรม ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ลักษณะเด่นของการจัดการเรียนการสอน และวิเคราะห์สรุปลักษณะของรูปแบบการสอนในแต่ละรายวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ เสร็จแล้วส่งตารางผลการวิเคราะห์ไปให้ครูต้นแบบแต่ละคนตรวจสอบ แก้ไข และยืนยันรูปแบบการสอนของตนแล้วส่งกลับคืนให้ผู้วิจัย และผู้วิจัยได้รับผลการตรวจสอบ แก้ไขและยืนยันรูปแบบการสอนคืนมาจากครูต้นแบบ จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 82.20

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเส้นทางสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอนและสภาพลักษณะการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative) แบบศึกษาพหุกรณี (multicase studies) เพื่อศึกษาเส้นทางการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนและสภาพลักษณะการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ มีวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

1. กรณีศึกษาและการเลือกกรณีศึกษา

กรณีศึกษาเป็นครูต้นแบบที่ผู้วิจัยคัดเลือกโดยวิธีเฉพาะเจาะจง (purposive) จากผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 โดยคัดเลือกครูต้นแบบมาวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ละ 1 คน รวม 6 คน มีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ เป็นครูต้นแบบที่พัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาใช้เอง จากแต่ละวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ ได้คะแนนในการคัดเลือกเป็นครูต้นแบบอันดับต้นๆของวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ตามหลักเกณฑ์การคัดเลือกคณะกรรมการ มีความเต็มใจให้ ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูล และได้รับอนุญาตจากผู้บริหารโรงเรียน การคัดเลือกกรณีศึกษาทำโดยขอคำปรึกษาจากคณะกรรมการคัดเลือกครูต้นแบบ

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลของกรณีศึกษา คือ การศึกษาอัตชีวประวัติ การวิเคราะห์เอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์

3. แหล่งของข้อมูล

แหล่งของข้อมูลในการศึกษาได้แก่ เอกสารการปฏิบัติงาน ผลงานทางวิชาการ และเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน บุคคลในครอบครัว เพื่อนครู นักเรียน และบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แนวทางการสัมภาษณ์กรณีศึกษา บุคคลในครอบครัว ผู้บริหารโรงเรียน เพื่อนครู นักเรียน แนวทางการสังเกตสภาพห้องเรียน สภาพโรงเรียน และบ้านพักของกรณีศึกษา

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดยผู้วิจัยออกเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองกับกรณีศึกษาทั้ง 6 คน คนละ 1 สัปดาห์ ตามวิธีการเก็บข้อมูลดังที่กล่าวมาแล้ว

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการดังนี้

6.1 นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาถอดเทป จำแนกไว้ร่วมกับข้อมูลจากการสังเกตเป็นแฟ้มข้อมูลของกรณีศึกษาแต่ละคน

6.2 ศึกษาข้อมูลของกรณีศึกษาแต่ละคนอย่างละเอียดโดยจัดทำดัชนี (index) ตามกรอบแนวคิด (conceptual framework) หากมีข้อมูลใดนอกเหนือกรอบแนวคิดก็จะให้ชื่อดัชนีใหม่ตามความเหมาะสม

6.3 จำแนกหมวดหมู่ของข้อมูล (typology) โดยนำข้อมูลทั้งหมดของกรณีศึกษาแต่ละคนมาจัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามดัชนี

6.4 นำข้อมูลของกรณีศึกษาทั้งหมดซึ่งจัดทำดัชนีแล้วมาวิเคราะห์จัดหมวดหมู่สร้างข้อสรุป

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยขั้นตอนที่ 1

การวิจัยขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อวิเคราะห์หารูปแบบการสอนของครูต้นแบบผลการวิจัยพบว่า จากครูต้นแบบ จำนวน 118 คน ใช้รูปแบบการสอนทั้งหมด จำนวน 33 รูปแบบ รายละเอียดแยกตามวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่ครูต้นแบบสอน ดังนี้

ครูต้นแบบที่สอนวิชาภาษาไทย

มีครูต้นแบบที่สอนวิชาภาษาไทยทั้งหมด จำนวน 22 คน และมีการใช้รูปแบบการสอนต่าง ๆ ดังนี้ รูปแบบการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา (มปภ.) จำนวน 7 คน รูปแบบการสอนแบบวัฏจักรการเรียนรู้ (4 MAT) จำนวน 4 คน รูปแบบการสอนแบบ EAP จำนวน 2 คน รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA) จำนวน 2 คน รูปแบบการสอนโดยใช้ใบงานเป็นสื่อแบบเน้นกระบวนการกลุ่ม จำนวน 3 คน รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือ จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบโครงการ จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนมุ่งทักษะทางภาษาแบบเน้นกระบวนการกลุ่ม จำนวน 1 คน และรูปแบบการสอนภาษาไทยด้วยศิลปะดนตรี จำนวน 1 คน

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะการพัฒนาหรือวิธีการได้รูปแบบการสอนของครูต้นแบบที่สอนวิชาภาษาไทย สรุปได้ดังนี้

1. นำรูปแบบการสอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วมาใช้ทุกชั้นตอน จำนวน 10 คน ได้แก่ ครูต้นแบบที่สอนโดยใช้รูปแบบการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา(มปภ.)จำนวน 4 คน รูปแบบการสอนแบบวัฏจักรการเรียนรู้ (4 MAT) จำนวน 3 คน รูปแบบการสอนแบบ EAP จำนวน 2 คน และรูปแบบการสอนแบบชิปปา (CIPPA) จำนวน 1 คน

2. นำรูปแบบการสอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วมาประยุกต์ใช้ จำนวน 10 คน ได้แก่ ครูต้นแบบที่สอนโดยประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา (มปภ.) จำนวน 3 คน รูปแบบการสอนแบบวัฏจักรการเรียนรู้(4 MAT)จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบชิปปา(CIPPA) จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนโดยใช้ใบงานเป็นสื่อแบบเน้นกระบวนการกลุ่ม จำนวน 3 คน รูปแบบการสอนแบบร่วมมือ จำนวน 1 คน และรูปแบบการสอนแบบโครงงาน จำนวน 1 คน

3. พัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาใช้เอง จำนวน 2 คน ได้แก่ ครูต้นแบบที่สอนโดยใช้รูปแบบการสอนมุ่งทักษะภาษาแบบเน้นกระบวนการกลุ่ม และรูปแบบการสอนภาษาไทยด้วยศิลปะดนตรี

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูต้นแบบที่สอนวิชาภาษาไทย มีลักษณะการจัดกิจกรรมสรุปได้ดังนี้

1. นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องที่จะเรียน
2. นักเรียนได้วิเคราะห์ประสบการณ์เดิมของตนเอง
3. นักเรียนได้ระดมความคิดและวิเคราะห์ข้อมูลในการเรียน
4. นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นต่อการเรียน
5. นักเรียนได้จัดทำผลงานตามความถนัดและความสนใจของตนเอง
6. นักเรียนได้ร่วมประเมินผลงานของตนเองและผู้อื่น
7. นักเรียนได้แสดงหรือนำเสนอผลงาน
8. นักเรียนได้ร่วมแสดงการชื่นชมผลงานทั้งของตนเองและบุคคลอื่น
9. นักเรียนได้เรียนรู้จากแหล่งความรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น
10. นักเรียนได้เรียนรู้โดยกิจกรรมที่หลากหลาย
11. นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับบุคคลอื่น
12. นักเรียนได้วิเคราะห์และปรับปรุงวิธีการเรียนรู้และผลงานของตนเอง
13. นักเรียนได้สร้างสรรค์ผลงานใหม่ด้วยตนเอง
14. นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเรียน
15. นักเรียนได้รับการกระตุ้นจากครูให้หาแนวทางแก้ปัญหาคือสิ่งที่ท้าทายความสามารถ
16. นักเรียนได้เสนอแนวคิดในการแก้ปัญหาตามแนวทางเฉพาะตนและแนวทางกลุ่ม
17. นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

18. นักเรียนได้จัดทำผลงานทั้งของตนเองและกลุ่ม
19. นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมเสริมภาษาด้วยวิธีการที่หลากหลาย
20. นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับครู
21. นักเรียนได้วางแผนในการเรียน ทั้งการเลือกเรื่องที่จะเรียน การกำหนดวิธีการ และแหล่งการเรียนรู้
22. นักเรียนได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนวิชาอื่นและในชีวิตประจำวัน
23. นักเรียนได้สรุปหรือจัดระเบียบความรู้ใหม่และความรู้เดิม
24. นักเรียนได้เรียนรู้เป็นกลุ่มและรับผิดชอบต่อผลการเรียนของสมาชิกในกลุ่ม

ครูต้นแบบที่สอนวิชาคณิตศาสตร์

มีครูต้นแบบที่สอนวิชาคณิตศาสตร์ทั้งหมด จำนวน 23 คน และมีการใช้รูปแบบการสอนต่าง ๆ ดังนี้ รูปแบบการสอนคณิตศาสตร์ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) จำนวน 17 คน รูปแบบการสอนแบบโครงงาน จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบร่วมมือ จำนวน 2 คน รูปแบบการสอนโดยใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ จำนวน 1 คน และรูปแบบการสอนคณิตศาสตร์โดยใช้ภาพเป็นสื่อสร้างความรู้ จำนวน 1 คน

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะการพัฒนาหรือวิธีการใช้รูปแบบการสอนของครูต้นแบบสรุปได้ดังนี้

1. นำรูปแบบการสอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วมาใช้ทุกชั้นตอน จำนวน 8 คนคือ ครูต้นแบบที่ใช้รูปแบบการสอนคณิตศาสตร์ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.)
2. นำรูปแบบการสอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วมาประยุกต์ใช้ จำนวน 10 คนคือ ครูต้นแบบที่ประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนคณิตศาสตร์ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.)
3. พัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาใช้เอง จำนวน 2 คน ได้แก่ ครูต้นแบบที่สอนโดยใช้รูปแบบการสอนคณิตศาสตร์จากสิ่งแวดล้อมและรูปแบบการสอนคณิตศาสตร์โดยใช้รูปภาพเป็นสื่อสร้างความรู้

ด้านการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูต้นแบบที่สอนวิชาคณิตศาสตร์พบว่า มีลักษณะการจัดกิจกรรม สรุปได้ดังนี้

1. นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมและสรุปความรู้ด้วยตนเอง
2. นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมฝึกทักษะทางคณิตศาสตร์
3. นักเรียนได้สร้างโจทย์ปัญหาและอธิบายขั้นตอนวิธีการแก้โจทย์ปัญหา
4. นักเรียนได้จัดทำและแสดงผลงาน
5. นักเรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำงานเป็นคู่หรือเป็นกลุ่ม

6. นักเรียนได้ฝึกนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน
7. นักเรียนได้เรียนรู้จากเกม เพลงและสถานการณ์จำลอง
8. นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมการคิดเลขเร็วก่อนเรียน
9. นักเรียนได้ใช้แหล่งการเรียนรู้ในห้องถื่น
10. นักเรียนได้ร่วมประเมินผลงานของตนเองและบุคคลอื่น
11. นักเรียนได้เรียนรู้จากสื่อของจริง รูปภาพ
12. นักเรียนได้วิจารณ์และปรับปรุงผลงาน
13. นักเรียนได้ร่วมเลือกเรื่องที่จะเรียน
14. นักเรียนได้ร่วมวางแผนการเรียนรู้
15. นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นต่อการเรียนการสอน

ครุภัณฑ์แบบที่สอนวิชาภาษาอังกฤษ

มีครุภัณฑ์แบบที่สอนวิชาภาษาอังกฤษทั้งหมดจำนวน 12 คน และมีการใช้รูปแบบการสอนต่าง ๆ ดังนี้ รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษแบบ 2W3P จำนวน 10 คน รูปแบบการสอนเชิงระบบจำนวน 1 คน และรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษจากชีวิตประจำวัน จำนวน 1 คน

ส่วนลักษณะการพัฒนาหรือวิธีการได้รูปแบบการสอนของครุภัณฑ์แบบ สรุปได้ดังนี้

1. นำรูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วมาใช้ทุกชั้นตอน จำนวน 8 คน คือ ครุภัณฑ์แบบที่สอนโดยใช้รูปแบบการสอน 2W3P

2. นำรูปแบบการสอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วมาประยุกต์ใช้ จำนวน 2 คนคือ ครุภัณฑ์แบบที่ประยุกต์ใช้รูปแบบการสอน 2W3P รูปแบบการสอนเชิงระบบ จำนวน 1 คน

3. พัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาใช้เอง จำนวน 1 คน คือ ครุภัณฑ์แบบที่สอนโดยใช้รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษจากชีวิตประจำวัน

ด้านการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครุภัณฑ์แบบที่สอนวิชาภาษาอังกฤษ พบว่ามีลักษณะการจัดกิจกรรมดังนี้

1. นักเรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ร้องเพลง เล่นเกม แสดงบทบาทสมมติ การเรียนรู้จากสถานการณ์จริงหรือสถานการณ์จำลอง เป็นต้น
2. นักเรียนได้เรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่มและรายบุคคล
3. นักเรียนได้สร้างหรือสรุปความรู้ด้วยตนเอง
4. นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลตนเองและผู้อื่น
5. นักเรียนได้จัดทำผลงานของตนเอง เช่น ทำสมุดเล่มเล็กรวบรวมคำศัพท์
6. นักเรียนได้นำเสนอผลการเรียนหรือผลงานหน้าชั้นเรียน
7. นักเรียนได้เรียนรู้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

ครูต้นแบบที่สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

มีครูต้นแบบที่สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต จำนวน 29 คน และมีการใช้รูปแบบการสอนต่าง ๆ ดังนี้ รูปแบบการสอนแบบแก้ปัญหา จำนวน 7 คน รูปแบบการสอนแบบการสร้างความรู้แบบอุปนัยจำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบเน้นกระบวนการเรียนรู้ จำนวน 2 คน รูปแบบการสอนจากสื่อของเล่นเชิงวิทยาศาสตร์จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบสืบสอบ จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบโครงงาน จำนวน 5 คน รูปแบบการสอนโดยใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ จำนวน 3 คน รูปแบบการสอนแบบร่วมมือ จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบ EAP จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบชิปปา (CIPPA) จำนวน 2 คน รูปแบบการสอนโดยใช้ชุดการสอน จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนโดยเน้นการคิด จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนโดยใช้ใบงานแบบเน้นกระบวนการคิด จำนวน 1 คน และรูปแบบการสอนโดยใช้จุดศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้ จำนวน 1 คน

เมื่อพิจารณาลักษณะการพัฒนาหรือวิธีการได้รูปแบบการสอนของครูต้นแบบที่สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สรุปได้ดังนี้

1. นำรูปแบบการสอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วมาใช้ทุกขั้นตอน จำนวน 4 คน ได้แก่ ครูต้นแบบที่สอนโดยใช้รูปแบบการสอน EAP จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบชิปปา (CIPPA) จำนวน 2 คน และรูปแบบการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ จำนวน 1 คน
2. ประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนอื่น ๆ จำนวน 23 คน ได้แก่ ครูต้นแบบที่สอนโดยประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนแบบแก้ปัญหา จำนวน 7 คน รูปแบบการสอนแบบเน้นกระบวนการเรียนรู้ จำนวน 2 คน รูปแบบการสอนแบบสืบสอบ จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบโครงงาน จำนวน 5 คน รูปแบบการสอนโดยใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ จำนวน 3 คน รูปแบบการสอนแบบร่วมมือ จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนโดยใช้ชุดการสอน จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนโดยเน้นการคิด จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบสร้างความรู้แบบอุปนัย จำนวน 1 คน และรูปแบบการสอนโดยใช้ใบงานแบบเน้นกระบวนการกลุ่ม จำนวน 1 คน
3. พัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาใช้เอง จำนวน 2 คน ได้แก่ ครูต้นแบบที่สอนโดยใช้รูปแบบการสอนจากสื่อของเล่นเชิงวิทยาศาสตร์ จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนโดยใช้จุดศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้ จำนวน 1 คน

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูต้นแบบที่สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตพบว่า มีการจัดกิจกรรม ดังนี้

1. นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงหลากหลายวิธีการ เช่น การอภิปราย การทดลอง การแก้ปัญหา เป็นต้น
2. นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งเป็นกระบวนการกลุ่มและรายบุคคล
3. นักเรียนสรุปหรือสร้างความรู้ด้วยตนเอง
4. นักเรียนเรียนรู้และหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง

5. นักเรียนเรียนรู้จากแหล่งความรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือภูมิปัญญาในท้องถิ่น
6. นักเรียนมีโอกาสนำเสนอหรือเผยแพร่ผลงานทั้งในโรงเรียนและชุมชน
7. นักเรียนได้รับทราบจุดประสงค์การเรียนรู้ก่อนเรียน
8. นักเรียนเรียนรู้กระบวนการควบคู่ไปกับผลงาน
9. นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
10. นักเรียนได้เรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจของตัวเอง
11. นักเรียนได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
12. นักเรียนได้ร่วมสร้างเกณฑ์การประเมินผลงาน
13. นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานของตนเองและผู้อื่น
14. นักเรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ผลงานของตนเองและบุคคลอื่น
15. นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนทั้งการกำหนดประเด็น วิธีการ และแหล่งการเรียนรู้
16. นักเรียนได้จัดทำผลงานอย่างเป็นรูปธรรม เช่น สิ่งประดิษฐ์ สื่อประกอบการเรียน
17. นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ เช่น การจัดนิทรรศการ การเข้าค่าย วิทยาศาสตร์
18. นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนของตนเอง
19. นักเรียนได้วิเคราะห์ความรู้ความสามารถของตนเอง

ครูต้นแบบที่สอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

มีครูต้นแบบที่สอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยทั้งหมดจำนวน 7 คน และมีการใช้รูปแบบการสอน ดังนี้ รูปแบบการสอนดนตรีแบบบันไดสามขั้น จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนศิลปศึกษาแบบธรรมชาติ จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนโดยใช้ใบงานแบบเน้นกระบวนการกลุ่ม จำนวน 5 คน

เมื่อพิจารณาลักษณะการพัฒนาหรือวิธีการได้รูปแบบการสอนของครูต้นแบบที่สอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยสรุปได้ดังนี้

1. ประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้ว จำนวน 5 คน ได้แก่ ครูต้นแบบที่สอนโดยใช้รูปแบบการสอนโดยใช้ใบงานแบบเน้นกระบวนการกลุ่ม
 2. พัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาใช้เอง จำนวน 2 คน ได้แก่ ครูต้นแบบที่สอนโดยใช้รูปแบบการสอนดนตรีแบบบันไดสามขั้น และรูปแบบการสอนศิลปศึกษาแบบธรรมชาติ
- ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูต้นแบบที่สอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยพบว่า มีลักษณะการจัดกิจกรรม สรุปได้ดังนี้
1. นักเรียนได้ร่วมกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้
 2. นักเรียนได้ร่วมกำหนดวิธีการเรียนรู้

3. นักเรียนได้เรียนรู้ตามศักยภาพของตนเองตามลำดับความยากง่ายของทักษะและเนื้อหา

4. นักเรียนฝึกปฏิบัติทักษะทางดนตรีทั้งเป็นรายบุคคล เป็นคู่ และเป็นกลุ่ม
5. นักเรียนได้สร้างสรรค์ผลงานเป็นของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม
6. นักเรียนได้เรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกัน
7. นักเรียนมีโอกาสนำเสนอและเผยแพร่ผลงาน
8. นักเรียนได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ และภูมิปัญญาในท้องถิ่น
9. นักเรียนได้เรียนรู้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตน
10. นักเรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงด้วยตนเอง
11. นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
12. นักเรียนได้วิจารณ์แสดงความคิดเห็นต่อผลงานของตนเองและผู้อื่น
13. นักเรียนได้ร่วมประเมินผลงานของตนเองและผู้อื่น
14. นักเรียนได้สรุปความรู้ด้วยตนเอง
15. นักเรียนได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในวิชาอื่นหรือในชีวิตประจำวัน

ครูต้นแบบที่สอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ

มีครูต้นแบบที่สอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ทั้งหมดจำนวน 9 คน และมีการใช้รูปแบบการสอนต่าง ๆ ดังนี้ รูปแบบการสอนแบบเน้นกระบวนการทำงาน จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบวัฏจักรการเรียนรู้ (4 MAT) จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์ จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบร่วมมือ จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนโดยใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ จำนวน 1 คน และรูปแบบการสอนโดยใช้ใบงานแบบเน้นกระบวนการกลุ่ม จำนวน 4 คน

เมื่อพิจารณาลักษณะการพัฒนาหรือวิธีการได้รูปแบบการสอนของครูต้นแบบที่สอนกลุ่มสร้างเสริมการงานและพื้นฐานอาชีพสรุปได้ดังนี้

1. นำรูปแบบการสอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วมาใช้ทุกชั้นตอน จำนวน 1 คน ได้แก่ ครูต้นแบบที่สอนโดยใช้รูปแบบการสอนแบบวัฏจักรการเรียนรู้ (4 MAT)
 2. ประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนอื่นๆ จำนวน 8 คน ได้แก่ ครูต้นแบบที่สอนโดยใช้รูปแบบการสอนแบบเน้นกระบวนการทำงาน จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์ จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนแบบร่วมมือ จำนวน 1 คน รูปแบบการสอนโดยอาศัยสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ จำนวน 1 คน และรูปแบบการสอนโดยใช้ใบงานแบบเน้นกระบวนการกลุ่ม จำนวน 4 คน
- ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูต้นแบบที่สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพพบว่า มีลักษณะการจัดกิจกรรม สรุปได้ดังนี้
1. นักเรียนเรียนรู้โดยทั้งโดยกระบวนการกลุ่มและเป็นรายบุคคล
 2. นักเรียนมีส่วนร่วมวางแผนในการเรียนรู้ทั้งการกำหนดเนื้อหา วิธีการเรียนรู้ และแหล่งในการเรียนรู้

3. นักเรียนได้ผลิตผลงานจากการเรียนรู้ทั้งการทำตามแบบ ดัดแปลง และการออกแบบใหม่

4. นักเรียนได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้หรือภูมิปัญญาในท้องถิ่น
5. นักเรียนเรียนรู้จากสื่อของจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน
6. นักเรียนมีโอกาสนำเสนอหรือเผยแพร่ผลงานหรือจำหน่ายผลงาน
7. นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์กับเพื่อน
8. นักเรียนได้ร่วมประเมินผลงานของตนเองและเพื่อน
9. นักเรียนเรียนรู้จากแหล่งความรู้ในชุมชน
10. นักเรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง
11. นักเรียนได้วิเคราะห์ วิจารณ์ อภิปรายผลการทำงานของกลุ่มและตนเอง ทั้งด้าน

วิธีการและผลงาน

12. นักเรียนได้นำความรู้จากการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน
13. นักเรียนได้เรียนรู้ตามความถนัดหรือความสนใจของตนเอง

ครุต้นแบบที่สอนแบบบูรณาการเนื้อหา

มีครุต้นแบบที่สอนแบบบูรณาการเนื้อหา ทั้งหมดจำนวน 16 คน โดยมีครุต้นแบบจำนวน 14 คน ประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนแบบบูรณาการตามขั้นตอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้ว และมีครุต้นแบบ 2 คน พัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาใช้เองคือ รูปแบบการสอนแบบพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ และรูปแบบการการศึกษาออกสถานที่

ส่วนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครุต้นแบบที่สอนแบบบูรณาการ มีดังนี้

1. นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้ ทั้งการกำหนดเนื้อหา แหล่งการเรียนรู้ และวิธีการเรียนรู้
2. นักเรียนเรียนรู้จากแหล่งความรู้ในชุมชนของตนเอง
3. นักเรียนเรียนรู้โดยการอภิปรายเป็นคู่และเป็นกลุ่ม
4. นักเรียนเรียนรู้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
5. นักเรียนได้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน
6. นักเรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
7. นักเรียนเป็นผู้สร้างหรือสรุปความรู้เอง
8. นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
9. นักเรียนได้ผลิตหรือพัฒนาผลงานที่เป็นรูปธรรม
10. นักเรียนมีโอกาสนำเสนอผลงานหรือผลการเรียนรู้ของตนเอง
11. นักเรียนได้รับการวิเคราะห์ความรู้เดิมและความรู้ที่ต้องการของตนเอง

12. นักเรียนได้วิพากษ์วิจารณ์ผลงานของตนเองและบุคคลอื่น
13. นักเรียนได้เลือกเรียนตามความถนัดหรือความสนใจของตนเอง
14. นักเรียนได้รับทราบหรือมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้
15. นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักเกณฑ์การประเมินผล
16. นักเรียนมีส่วนร่วมประเมินผลทั้งของตนเองและเพื่อน

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัย ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามประเด็นต่างๆคือ รูปแบบการสอนที่ใช้ การนำรูปแบบการสอนไปใช้ในวิชาอื่น ๆ ลักษณะการพัฒนาหรือวิธีการได้รูปแบบ ขั้นตอนหลักของรูปแบบการสอน กิจกรรมที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ ลักษณะเด่นของการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอน ดังนี้

รูปแบบการสอนที่ใช้

รูปแบบการสอนที่ครูต้นแบบใช้มีจำนวนทั้งหมด 33 รูปแบบ ซึ่งจะได้อภิปรายตามวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่ครูต้นแบบสอน ต่อไปนี้

รูปแบบการสอนที่ใช้ในการสอนวิชาภาษาไทย

จากผลการวิจัยพบว่า มีครูต้นแบบที่สอนวิชาภาษาไทยทั้งหมด จำนวน 22 คน และมีรูปแบบการสอนที่ใช้ จำนวน 9 รูปแบบ โดยรูปแบบการสอนที่ครูต้นแบบใช้มากที่สุดจำนวน 7 คนคือ รูปแบบการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา (มปภ.) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พันธณี วิหคโต และคณะ (2533) ที่ได้ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสอนกลุ่มทักษะ (ภาษาไทย และคณิตศาสตร์) โดยวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาที่พิมพ์เผยแพร่ในระหว่างปี พ.ศ. 2521 – 2532 และพบว่า รูปแบบการสอนหรือวิธีสอนที่มีประสิทธิภาพต่อการสอนในกลุ่มทักษะวิชาภาษาไทยรูปแบบหนึ่งคือ รูปแบบการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา (มปภ.) รูปแบบการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา (มปภ.) เป็นรูปแบบการสอนเฉพาะวิชาทางด้านภาษาที่พัฒนามาจากนักภาษาศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางการอ่าน และครูผู้สอนทางภาษาจากประเทศออสเตรเลีย มีทฤษฎีสำคัญที่เป็นพื้นฐานคือ ทฤษฎีการสอนเพื่อการสื่อสาร (communicative approach) ทฤษฎีการสอนแบบธรรมชาติ (natural approach) และทฤษฎีการสอนอ่าน เป็นรูปแบบการสอนที่มีลักษณะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีลำดับขั้นตอนการสอนอย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการที่ชัดเจน และในแต่ละขั้นตอนการเรียนการสอนนักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมทั้งกิจกรรมกลุ่มและรายบุคคล นำมาใช้ในประเทศครั้งแรกในการสอนวิชา

ภาษาอังกฤษ ต่อมาได้นำมาทดลองใช้สอนวิชาภาษาไทยแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนประถมสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พบว่า นักเรียนสามารถอ่าน เขียน ฟัง และพูด เรื่องที่อ่านได้รวดเร็วเป็นที่น่าพอใจ และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540) ได้เริ่มเผยแพร่รูปแบบการสอนนี้ให้แก่ครูตามโรงเรียนจังหวัดชายแดนที่มีปัญหาด้านการใช้ภาษา ต่อมามีการเผยแพร่ และฝึกอบรมแก่ครูในสังกัดทั่วไปทั่วประเทศ ทำให้มีการใช้รูปแบบการสอนนี้กันอย่างแพร่หลาย

รูปแบบการสอนที่ใช้ในการสอนวิชาคณิตศาสตร์

จากผลการวิจัยพบว่า มีครูต้นแบบที่สอนวิชาคณิตศาสตร์ทั้งหมด จำนวน 23 คน และมีรูปแบบการสอนที่ใช้ จำนวน 6 รูปแบบ โดยรูปแบบการสอนที่มีครูต้นแบบใช้มากที่สุดจำนวน 17 คน คือ รูปแบบการสอนคณิตศาสตร์ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พันธณีย์ วิหคโต และคณะ (2533) ที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ รูปแบบการสอนกลุ่มทักษะ (ภาษาไทยและคณิตศาสตร์) โดยวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ นวัตกรรมการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาที่พิมพ์เผยแพร่ในระหว่างปี พ.ศ. 2521 – 2532 และพบว่า รูปแบบการสอนหรือวิธีสอนที่มีประสิทธิภาพต่อการสอนในกลุ่มทักษะวิชาคณิตศาสตร์ รูปแบบหนึ่งคือ รูปแบบการสอนของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พันธณีย์ วิหคโต และคณะ (2537) ที่ได้ศึกษาเรื่องการศึกษา สภาพการจัดการเรียนการสอนของครูดีเด่นระดับจังหวัดในโรงเรียนประถมศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2533 – 2536 พบว่า รูปแบบการสอนที่ครูดีเด่นวิชาคณิตศาสตร์ใช้คือ รูปแบบการสอนแบบของ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.)

รูปแบบการสอนที่ใช้ในการสอนวิชาภาษาอังกฤษ

จากผลการวิจัยพบว่า มีครูต้นแบบที่สอนวิชาภาษาอังกฤษทั้งหมด จำนวน 12 คน และมีรูปแบบการสอนที่ใช้ จำนวน 3 รูปแบบ โดยรูปแบบการสอนที่ครูต้นแบบใช้มากที่สุดจำนวน 10 คน คือ รูปแบบการสอนแบบ 2W3P เป็นรูปแบบที่พัฒนาโดยคณะทำงานของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งพัฒนาขึ้นมาใช้เพื่อฝึกอบรมครูในช่วงที่รัฐบาลมีนโยบายให้มีการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีการจัดพิมพ์และเผยแพร่ในคู่มือครูสอนภาษาอังกฤษ เพื่อแจกแก่ครูในโรงเรียนต่าง ๆ และจัดฝึกอบรมครูผู้สอนภาษาอังกฤษสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ทำให้มีการใช้รูปแบบแพร่หลายไปทั่วประเทศ

รูปแบบการสอนที่ใช้ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

จากผลการวิจัยพบว่า มีครูต้นแบบที่สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตทั้งหมด จำนวน 29 คน และมีรูปแบบการสอนที่ใช้ จำนวน 15 รูปแบบ โดยรูปแบบการสอนที่ครูต้นแบบใช้

มากที่สุดจำนวน 7 คน คือ รูปแบบการสอนแบบแก้ปัญหา ซึ่งเป็นรูปแบบการสอนที่เน้นกระบวนการแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมในขั้นตอนต่างๆด้วยตนเอง รูปแบบการสอนแบบแก้ปัญหา เป็นรูปแบบการสอนที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วไป โดยเฉพาะในการจัดการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์

รูปแบบการสอนที่ใช้ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

จากผลการวิจัยพบว่า มีครูต้นแบบที่สอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยทั้งหมด จำนวน 7 คน และมีรูปแบบการสอนที่ใช้ จำนวน 4 รูปแบบ โดยรูปแบบการสอนที่ครูต้นแบบใช้มากที่สุดคือ รูปแบบการสอนโดยใช้ใบงานแบบเน้นกระบวนการกลุ่ม จำนวน 3 คน

รูปแบบการสอนที่ใช้ในการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

จากผลการวิจัยพบว่า มีครูต้นแบบที่สอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ จำนวน 9 คน และมีรูปแบบการสอนที่ใช้ จำนวน 6 รูปแบบ โดยรูปแบบการสอนที่ครูต้นแบบใช้มากที่สุดคือ รูปแบบการสอนโดยใช้ใบงานแบบเน้นกระบวนการกลุ่ม จำนวน 4 คน

จากผลการวิจัยการใช้รูปแบบการสอนของครูต้นแบบที่สอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพที่พบว่า ครูต้นแบบส่วนใหญ่ใช้รูปแบบการสอนแบบใช้ใบงานแบบเน้นกระบวนการกลุ่มนั้น น่าจะมีสาเหตุมาจากการที่ยังมีการจัดฝึกอบรมครูหรือมีเอกสารที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ในสองกลุ่มประสบการณ์นี้น้อยมากเมื่อเทียบกับวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์อื่น และการที่ครูและนักเรียนให้ความสำคัญกับสองกลุ่มประสบการณ์นี้น้อย เนื่องจากเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่ไม่เน้นเนื้อหาวิชาการแต่เน้นการปฏิบัติ จึงทำให้ครูส่วนใหญ่ประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนที่ใช้กันโดยปกติทั่วไปคือ การสอนโดยใช้ใบงาน โดยพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนปฏิบัติตามคำแนะนำในใบงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เน้นการให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง

รูปแบบการสอนที่ใช้ในการสอนแบบบูรณาการเนื้อหา

จากผลการวิจัยพบว่า ครูต้นแบบที่สอนแบบบูรณาการเนื้อหาใช้รูปแบบการสอนทั้งหมด 3 รูปแบบ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบบูรณาการ จำนวน 14 คน การสอนแบบบูรณาการเนื้อหา นับเป็นประเด็นสำคัญในการจัดการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มีการเผยแพร่แนวคิดและวิธีการในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการแก่ครูทั่วประเทศ โดยหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กรมวิชาการ กรมสามัญศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเนื้อหานอกจากใช้รูปแบบการสอนแบบบูรณาการแล้วยังใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบอื่นๆได้อีก เช่น รูปแบบการสอนวัฏจักรการเรียนรู้ (4 MAT) รูปแบบการสอนชิปปา (CIPPA) รูปแบบการสอนแบบโครงงาน เป็นต้น

การนำรูปแบบการสอนไปใช้ในวิชาอื่นๆ

จากผลการวิจัยที่พบการใช้รูปแบบการสอนของครูต้นแบบทั้งหมด จำนวน 33 รูปแบบ โดยพิจารณาจากวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่สอน เมื่อพิจารณาจากลักษณะและขั้นตอนหลักในการจัดการเรียนการสอนของรูปแบบการสอนต่างๆ พบว่า สามารถนำรูปแบบการสอนแต่ละรูปแบบไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์อื่นได้ ดังนี้

รูปแบบการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา (มปภ.) รูปแบบการสอนแบบมุ่งพัฒนาภาษา รูปแบบการสอนภาษาไทยด้วยศิลปะดนตรี รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษจากชีวิตจริง รูปแบบการสอนแบบ 2W3P สามารถนำไปใช้ได้ในการสอนวิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

รูปแบบการสอนคณิตศาสตร์ของ สสวท. รูปแบบการสอนดนตรีแบบบันไดสามชั้น รูปแบบการสอนการเรียนรู้จากสื่อของเล่นเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นรูปแบบที่พัฒนามาเพื่อสอนเฉพาะรายวิชา

รูปแบบการสอนแบบวัฏจักรการเรียนรู้ รูปแบบการสอนแบบ EAP รูปแบบการสอนชิปปา (CIPPA) รูปแบบการสอนแบบโครงการ รูปแบบการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน รูปแบบการสอนแบบร่วมมือ รูปแบบการสอนแบบโดยใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ รูปแบบการสอนเชิงระบบ รูปแบบการสอนแก้ปัญหา รูปแบบการสอนแบบสร้างความรู้แบบอุปนัย รูปแบบการสอนแบบเน้นกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบการสอนแบบสืบสอบ รูปแบบการสอนชุดการสอน รูปแบบการสอนเน้นการคิด รูปแบบการสอนศูนย์การเรียนรู้ รูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์ และรูปแบบการสอนโดยใช้ใบงานแบบเน้นกระบวนการกลุ่ม สามารถนำไปใช้ในการสอนได้ทุกวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์

ลักษณะการพัฒนาหรือวิธีการได้รูปแบบการสอน

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะการพัฒนาหรือวิธีการได้รูปแบบการสอนของครูต้นแบบ โดยภาพรวมที่พบว่า มีครูต้นแบบจำนวน 31 คน ใช้รูปแบบการสอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วทุกขั้นตอน ครูต้นแบบ จำนวน 74 คน ประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้ว และครูต้นแบบ จำนวน 11 คน พัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาใช้เอง แสดงให้เห็นว่าครูต้นแบบส่วนใหญ่ใช้หรือประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้ว มีครูต้นแบบส่วนน้อยที่พัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาใช้เอง โดยในการนำรูปแบบการสอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วมาใช้หรือนำมาประยุกต์ใช้นั้นครูต้นแบบมีวิธีการได้รูปแบบการสอนมาจากการเข้ารับการอบรมและการศึกษาจากเอกสารหรือวารสารทางวิชาการด้วยตนเอง และในการใช้รูปแบบการสอน ครูต้นแบบจะจัดกิจกรรมตามความเหมาะสมกับระดับความสามารถของนักเรียน เนื้อหา จุดประสงค์ ความพร้อมด้านต่างๆ และสถานการณ์การเรียนการสอน โดยยึดขั้นตอนการสอนของรูปแบบการสอนที่นำมาใช้เป็นหลักทุกขั้นตอน ส่วนการนำรูปแบบการสอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วมาประยุกต์ใช้ ครูต้นแบบจะใช้วิธีการเพิ่มหรือลดหรือปรับปรุงขั้นตอนการสอนใหม่ เช่น การประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา(มปภ.) ใน

ขั้นที่ 1 จากเดิมที่ครูเล่าเรื่องให้นักเรียนฟังจะปรับปรุงเป็นการให้นักเรียนสำรวจข้อมูล และขั้นที่ 2 จากนักเรียนเล่าเรื่องย้อนกลับปรับปรุงเป็นให้นักเรียนรายงานผลการสำรวจข้อมูล ซึ่งเป็นการปรับปรุงวิธีการให้นักเรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองมากขึ้น เป็นต้น ส่วนครุต้นแบบที่พัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาใช้เอง จะพัฒนารูปแบบการสอนจากความรู้ ประสบการณ์และความสามารถของตนเอง โดยการจัดขั้นตอนและพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนขึ้นมาใช้เอง มีการทดลองใช้และปรับปรุงรูปแบบการสอน จนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ และเผยแพร่รูปแบบการสอนแก่เพื่อนครู มีข้อน่าสังเกตว่า ครุต้นแบบที่ใช้รูปแบบการสอนแบบใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อหลายคน ได้รับอิทธิพลในการพัฒนารูปแบบการสอนจากองค์กรภาคเอกชนที่มีบทบาททางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนหลักของรูปแบบการสอน

ขั้นตอนหลักของรูปแบบการสอน ผลจากการวิจัยพบว่า ครุต้นแบบมีการใช้รูปแบบการสอนหลายรูปแบบ และในแต่ละรูปแบบก็จะมีขั้นตอนหลักในการสอนเฉพาะรูปแบบ ซึ่งอาจเป็นขั้นตอนหลักของรูปแบบตามที่มีผู้พัฒนาไว้แล้ว และขั้นตอนหลักของรูปแบบจากการประยุกต์ใช้ของครุต้นแบบ ดังที่ได้อภิปรายไว้แล้วในลักษณะการพัฒนาหรือวิธีการได้รูปแบบ และขั้นตอนหลักของรูปแบบการสอนที่ครุต้นแบบพัฒนาขึ้นมาใช้ใหม่ เมื่อพิจารณาลักษณะของขั้นตอนหลักในการจัดการเรียนการสอนของครุต้นแบบจะเห็นได้ว่า มีลักษณะของขั้นตอนหลักในการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยตนเอง เช่น ขั้นตอนหลักของรูปแบบการสอนแบบบูรณาการซึ่งเป็นรูปแบบที่ครุต้นแบบใช้มากที่สุดประกอบด้วย ขั้นกำหนดประเด็นการเรียนรู้ ขั้นวางแผนการเรียนรู้ ขั้นปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ ขั้นนำเสนอผลการเรียนรู้ และขั้นประยุกต์ใช้ความรู้ ทุกขั้นตอนการสอนจะเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยตนเอง สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากผลการวิจัยที่สรุปลักษณะของกิจกรรมแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ 12 ประการคือ

1. นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ตั้งแต่การกำหนดประเด็นการเรียนรู้ วิธีการเรียน และแหล่งการเรียนรู้
2. นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน ได้เรียนรู้จากกันและกันโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิด และประสบการณ์
3. นักเรียนเป็นผู้สร้างหรือสรุปความรู้ด้วยตนเอง
4. นักเรียนได้สร้างสรรค์หรือพัฒนาผลงานจากการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม
5. นักเรียนได้นำเสนอหรือจัดแสดงผลงาน

6. นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการประเมินตนเองและคนอื่น
7. นักเรียนได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
8. นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ควบคู่ไปกับผลงาน
9. นักเรียนได้เรียนรู้ตามศักยภาพของตนเอง
10. นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย
11. นักเรียนได้เรียนรู้ในเรื่องที่มีความหมายต่อตนเอง
12. นักเรียนได้เรียนรู้จากแหล่งความรู้หรือภูมิปัญญาในท้องถิ่น

ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ครูต้นแบบมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอนที่ดำเนินการอย่างหลากหลาย สอดคล้องกับข้อสรุปเรื่องการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดของ คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ., 2543: 21) ที่สรุปไว้ว่า เป็นการจัดการกิจกรรมที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ผู้เรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ และทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนและสอดคล้องกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามมาตรา 24 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (สกศ., 2542: 13) ที่กำหนดให้จัดการกระบวนการเรียนรู้โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ใช้ความรู้ จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล และจัดการเรียนรู้โดยความร่วมมือกับผู้ปกครองและบุคคลในชุมชน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของทศนา แชมมณี และคณะ (2545) ที่พบว่า โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีและใช้แนวคิดหลักเป็นจุดร่วมในการพัฒนา คือ การสอนแบบบูรณาการ การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา การสอนเป็นคณะ การสืบค้นความรู้และสร้างความรู้ด้วยตนเอง การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้อให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสอน การเรียนรู้แบบเพลินและการใช้สื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ชมรมและชุมนุมต่าง ๆ การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้ทดลอง ได้คิด ปฏิบัติจริง เล่นเกม สืบค้นหาความรู้ ทำงานเป็นกลุ่ม ทำโครงการ เสนอผลงาน การให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติ ลงมือทำด้วยตนเอง การให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน การจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม การบูรณาการ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ลักษณะเด่นของการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอน

จากผลการวิจัยพบว่า ลักษณะเด่นของการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอนจะเป็นลักษณะสำคัญของกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอนหรือเป็นลักษณะเฉพาะของรูปแบบ

การสอนบางรูปแบบ เช่น นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกขั้นตอน นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง การเรียนรู้จากธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การเรียนรู้อย่างมีความสุข เป็นต้น ซึ่งลักษณะเด่นเหล่านี้มีลักษณะที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางที่กำหนดตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ผลการวิจัยขั้นตอนที่ 2

การวิจัยในขั้นตอนที่ 2 เป็นการศึกษเส้นทางการสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ผลการวิจัยมีดังนี้

ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ส่งเสริมให้ครูต้นแบบสามารถพัฒนาการจัดการเรียนการสอนจนพัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาใช้ได้ ประกอบไปด้วย

1. องค์ประกอบส่วนตัว

1.1 ด้านความเป็นมาและการพัฒนาตนเอง กรณีศึกษาทุกคนมีประสบการณ์การสอนเป็นเวลาหลายปีคือ ระหว่าง 21 - 31 ปี มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีถึงปริญญาโท เข้ารับการฝึกอบรมเป็นประจำ ศึกษาตำราและเอกสารทางวิชาการด้วยตนเอง กรณีศึกษาบางคนพัฒนาตนเองโดยการปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ที่มีความรู้

1.2 ด้านคุณลักษณะและแรงจูงใจ กรณีศึกษาทุกคนมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู มีจิตวิญญาณความเป็นครู มีความขยัน มีความมั่นใจในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละ มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก กรณีศึกษาบางคนมีความสามารถพิเศษที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ ส่วนแรงจูงใจในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่กรณีศึกษาทุกคนมีเหมือนกันคือ แรงจูงใจด้านความต้องการแก้ปัญหาในการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังมีแรงจูงใจในการพัฒนาการเรียนการสอนที่เหมือนและแตกต่างกันไปแต่ละคน ได้แก่ แรงจูงใจต้องการความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการ และการได้รับการยอมรับจากสังคม แรงจูงใจต้องการช่วยเหลือนักเรียนที่มีฐานะยากจน แรงจูงใจต้องการสอนลูกตัวเองให้ประสบความสำเร็จ แรงจูงใจในการทำงานตามอุดมการณ์ของตนเอง และแรงจูงใจในการพัฒนาบ้านเกิดของตนเอง

2. องค์ประกอบด้านครอบครัว กรณีศึกษาส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากสามีหรือภรรยาหรือบุคคลในครอบครัวให้ความช่วยเหลือ และมีความเข้าใจหรือให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน

3. องค์ประกอบด้านโรงเรียนและชุมชน กรณีศึกษาส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนในการปฏิบัติงานจากผู้บริหารโรงเรียน เพื่อนครูในโรงเรียน และได้รับการสนับสนุนจากบุคคลต่างๆ ในชุมชน เช่น การจัดหาเงินทุน สื่อการเรียนการสอน การเข้ารับการอบรม การให้ความร่วมมือในการทดลองหรือนำรูปแบบการสอนไปใช้หรือขยายผลในชั้นเรียนอื่นๆ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่าองค์ประกอบที่สนับสนุนให้ครูต้นแบบพัฒนาการจัดการเรียนการสอน จนสามารถพัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาใช้ได้นั้น ส่วนใหญ่เป็นองค์ประกอบทางด้านส่วนตัวของครู โดยมีปัจจัยหรือองค์ประกอบทางครอบครัว โรงเรียนและชุมชนเป็นปัจจัยเสริมดังจะได้อภิปรายดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบส่วนตัว

1.1 ด้านความเป็นมาและการพัฒนาตนเอง จากผลการวิจัยพบว่า กรณีศึกษาทุกคนมีประสบการณ์การสอนมาเป็นเวลานานคือ 21 – 31 ปี และมีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรีถึงปริญญาโท สอดคล้องกับผลการวิจัยดังต่อไปนี้ ผลการวิจัยของประโยชน์ คุปต์กาญจนากุล (2531) ที่พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลเชิงสาเหตุต่อประสิทธิภาพการสอนทางอ้อมของอาจารย์ในวิทยาลัยครูได้แก่ วุฒิการสอน และประสบการณ์การสอน ผลการวิจัยของไพรวลัย พิทักษ์สาธิต (2522) ที่พบว่า อายุครู ประสบการณ์ (จำนวนปี) ในการสอน ความรักในอาชีพครู มีความสัมพันธ์กับผลประเมินประสิทธิภาพการสอนโดยครูประเมินตนเอง งานวิจัยของวันทนี ชูศิลป์ (2522) ที่พบว่า ครูที่มีประสบการณ์การสอนตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป มีความสามารถสูงกว่าครูที่สอนต่ำกว่าช่วงนี้ ผลการวิจัยของ สมชาติ ทศแย้ม (2522) ที่พบว่า วุฒิของครูมีผลต่อพฤติกรรมการสอน แสดงให้เห็นว่า ครูที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางการสอนมาเป็นเวลานาน มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรีถึงปริญญาโท และผลการวิจัยของ มาน์นาซ (Mahnaz, 1998) ที่ศึกษาการคิด การสอน และรูปแบบการออกแบบการเรียนการสอนของครูผู้เชี่ยวชาญ (expert teacher) รายหนึ่งพบว่า เป็นผู้ที่มีคุณวุฒิสอง มีประสบการณ์ในการสอนเป็นเวลา 19 ปี ผลการวิจัยยังพบอีกว่า กรณีศึกษาทุกคนเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเป็นประจำ และนำความรู้มาพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมาน พูแสง (2524) ที่พบว่า ครูที่เข้ารับการอบรมมีสมรรถภาพในการปฏิบัติงานสูงกว่าครูที่ไม่ได้เข้ารับการอบรม และผลการวิจัยของ ปริญญา ณ วันจันทร์ (2536) ที่พบว่า ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งของครูที่มีประสิทธิภาพในการทำงานคือ การได้รับการอบรม แสดงให้เห็นว่าครูที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมมา มาก นอกจากนี้ยังพบอีกว่า กรณีศึกษาพัฒนาตนเองโดยการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนจากเอกสารตำราทางวิชาการด้วยตนเอง ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ที่มีความรู้ในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของทิศนา แคมมณีและคณะ (2545) ที่พบว่า วิธีการที่ครูใช้ในการพัฒนาตนเองมีหลายวิธี และหนึ่งในหลายวิธีนั้นคือการเรียนรู้จากการอ่านเอกสารความรู้ หนังสือ หนังสือพิมพ์ และติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวทางการศึกษาจากสื่อมวลชน

1.2 ด้านคุณลักษณะและแรงจูงใจ จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ครูที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะต่างๆคือ มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู

มีจิตวิญญาณความเป็นครู มีความขยัน มีความมั่นใจในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละ มีความริเริ่มคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จูไรรัตน์ สุตรุ่ง (2538) ที่พบว่า ทัศนคติต่อวิชาชีพเป็นตัวแปรหนึ่งที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานวิชาการ ในโรงเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของนันท์วัน สวัสดิ์ภูมิ (2540) ที่พบว่า คุณลักษณะของครู นักวิจัยที่เป็นกรณีศึกษา ได้แก่ ความขยัน อดทน มีความพยายาม ความเสียสละ ใฝ่รู้รักการอ่าน การเขียน รับผิดชอบและตั้งใจในการทำงาน รักและเอาใจใส่เด็ก มองปัญหาเป็นโอกาส เคารพความคิดผู้อื่น เป็นนักคิดวิเคราะห์ เห็นคุณค่าในการสอนชีวิตมากกว่าสอนหนังสือ และมีความเป็น กัลยาณมิตร และสอดคล้องกับงานวิจัยของเคนเนดี (Kennedy, 1978) ที่พบว่า สมรรถภาพที่ทำให้ครูประถมศึกษาประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วย บุคลิกภาพด้านการสอน อุทิศการณ์ในอาชีพครู ความสามารถในการสอน และความเสียสละ และผลการวิจัยยังพบว่า กรณีศึกษาบางคนมีความสามารถส่วนตัวพิเศษ ได้แก่ ความสามารถในการวาดรูป การแต่งบทร้อยกรองและการร้องเพลง ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนพัฒนาเป็นรูปแบบการสอน ทำให้การจัดการเรียนการสอนได้ผลดียิ่งขึ้น และจากผลการวิจัยด้านแรงจูงใจในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่พบว่า กรณีศึกษาทุกคนมีแรงจูงใจในด้านความต้องการแก้ปัญหาในการเรียนการสอน และยังมีแรงจูงใจที่เหมือนและแตกต่างกันไปของกรณีศึกษาแต่ละคน ได้แก่ แรงจูงใจด้านความต้องการความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการ และการได้รับการยอมรับจากสังคม ต้องการช่วยเหลือนักเรียนที่มีฐานะยากจน ต้องการสอนลูกตัวเองให้ประสบความสำเร็จ ต้องการทำงานตามอุดมการณ์ของตนเองและแรงจูงใจในการพัฒนาบ้านเกิดของตนเอง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นันท์วัน สวัสดิ์ภูมิ (2540) ที่พบว่าแรงจูงใจของครูนักวิจัยที่เป็นกรณีศึกษาในการทำวิจัยประการหนึ่งคือ ต้องการพัฒนาการสอนให้เด็กเกิดการเรียนรู้มากที่สุด แรงจูงใจด้านความต้องการความก้าวหน้าในอาชีพและการได้รับการยอมรับจากสังคม ซึ่งแรงจูงใจด้านความต้องการความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการ และการได้รับการยอมรับจากสังคม สอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's hierarchy of needs) (Boone and Kurtz, 1992: 337) ในขั้นที่ 3 คือความต้องการทางสังคม (social needs) และขั้นที่ 4 คือความต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง (esteem needs) และสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของแอลเดอร์เฟอร์ (Alderfer's ERG needs theory) (Boone and Kurtz, 1992: 154 – 157) ในขั้นที่ 3 ความต้องการความเจริญก้าวหน้า (growth needs)

ข้อสังเกตผลจากการศึกษาข้อมูลด้านการศึกษาของกรณีศึกษาพบว่า จากกรณีศึกษา จำนวน 4 รายที่ศึกษาวิชาชีพครูหลักสูตรประกาศนียบัตรพิเศษครูมัธยม (พ.ม.) ซึ่งเป็นการศึกษาด้วยตนเองตามหลักสูตรของกรมการฝึกหัดครู สามารถสอบผ่านชุดวิชาต่างๆได้ครบตามกำหนดของหลักสูตรภายในเวลา 1 ปี แสดงให้เห็นว่ากรณีศึกษาเป็นผู้มีความรับผิดชอบ มีความขยัน และมีความสนใจในการพัฒนาตนโดยการศึกษาด้วยตนเอง

2. องค์ประกอบทางครอบครัว จากผลการศึกษาที่พบว่า กรณีศึกษาส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากสามีหรือภรรยา หรือบุคคลในครอบครัวให้ความช่วยเหลือ และมีความเข้าใจหรือช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน แสดงให้เห็นว่าครูที่จะประสบความสำเร็จในการพัฒนาการเรียนการสอนต้องได้รับการสนับสนุนหรือได้รับความเข้าใจในการปฏิบัติงานจากบุคคลในครอบครัว เช่น การสนับสนุนในการไปเข้ารับการศึกษอบรม การปรึกษาหารือในการวางแผนจัดการเรียนการสอน รวมถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุพรรณชัยอุปคำ (2536) ครอบครัวของครูภาษาไทยดีเด่น ส่วนใหญ่จะมีฐานะเศรษฐกิจดี และสมาชิกในครอบครัวช่วยเหลือสนับสนุนการเรียนการสอนโดยทางอ้อม นอกจากนี้ยังพบข้อสังเกตประการหนึ่งว่า มีกรณีศึกษา จำนวน 3 ราย ที่มีภรรยาหรือสามีเป็นครูสอนที่โรงเรียนเดียวกันกับกรณีศึกษา ซึ่งให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติงานด้านการเรียนการสอนเป็นอย่างดี และมีกรณีศึกษารายหนึ่งที่ตั้งวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยกัน แสดงให้เห็นถึงการที่สามีและภรรยา ปฏิบัติงานด้วยกันและให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันในการจัดการเรียนการสอน จะช่วยทำให้เกิดการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี เพราะสามีภรรยาย่อมมีความใกล้ชิดมีโอกาสพูดคุยและแสดงความคิดเห็นในการจัดการเรียนการสอนต่อกันและกันได้สะดวกทั้งที่บ้านและโรงเรียน

3. องค์ประกอบทางโรงเรียนและชุมชน จากผลการศึกษาที่พบว่า กรณีศึกษาส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนในการปฏิบัติงานจากผู้บริหารโรงเรียน เพื่อนครูในโรงเรียน และจากบุคคลในชุมชน แสดงให้เห็นว่า ครูที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาการเรียนการสอนส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน โดยผู้บริหารโรงเรียนให้การสนับสนุนให้กรณีศึกษาไปเข้ารับการอบรม จัดหางบประมาณ แสวงหาความร่วมมือจากชุมชน และการสนับสนุนจากเพื่อนครูโดยการให้คำปรึกษา ข้อคิดเห็น ร่วมทดลองใช้รูปแบบการสอนตามวิธีการของกรณีศึกษา และบุคคลในชุมชนให้การสนับสนุนการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน จัดหางบประมาณช่วยเหลือร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้นักเรียน ในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับที่ทิศนา แคมมณี และคณะ (2545) ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลยุทธวิธีการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้บริหารในโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ สรุปได้ว่ามีวิธีการพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้ของครูหลายวิธีได้แก่ การส่งครูไปเข้ารับการอบรมสัมมนาทางวิชาการ การไปศึกษาดูงานโรงเรียนที่เป็นต้นแบบ การแลกเปลี่ยนขยายความรู้กับเพื่อนครู การจัดหาเอกสารความรู้ หนังสือ ตำราให้ครูศึกษาและกระตุ้นให้ครูทดลองปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนต่อโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนที่พบลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนประการหนึ่งว่า ผู้ปกครองและชุมชนให้ความร่วมมือและให้การสนับสนุนโรงเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ให้คำปรึกษาแนะนำ ให้ความคิดเห็น ช่วยเป็นวิทยากร ช่วยหาแหล่งความรู้ ผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่น

ในการศึกษาครั้งนี้พบข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการสนับสนุนจากผู้บริหาร และเพื่อนครูในบางกรณี ที่ผู้บริหารโรงเรียนและเพื่อนครูในโรงเรียนไม่แสดงการสนับสนุนหรือต่อต้านกรณีศึกษาในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน เพราะต่างคนต่างทำหน้าที่ของตน กรณีศึกษาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนด้วยตัวเอง และเมื่อได้รับการคัดเลือกให้เป็นครูต้นแบบ จึงได้รับการยอมรับและได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารและเพื่อนครู นอกจากนี้กรณีศึกษาหลายคนยังกล่าวว่ามีแนวคิดและการปฏิบัติด้านการเรียนการสอนที่ดำเนินการอยู่ คือ การจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญก่อนที่จะมีกระแสการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มาน์นาซ (Mahnaz, 1998) ที่พบว่าครูผู้เชี่ยวชาญจะมีความคิดและแนวการปฏิบัติเฉพาะตน มีความรู้และการปฏิบัติมาก่อนที่จะเกิดกระแสในเรื่องนั้นๆในสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.1 ครูต้นแบบ ครูต้นแบบที่นำรูปแบบการสอนที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วมาใช้หรือประยุกต์ใช้ ควรจะศึกษารูปแบบการสอนที่นำมาใช้ให้ชัดเจน ทั้งด้านวัตถุประสงค์และวิธีการใช้รูปแบบเพื่อที่จะจัดการเรียนการสอนให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และครูต้นแบบที่พัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาใช้เอง ควรจะทำการทดลองใช้รูปแบบการสอน เรียบเรียงผลการทดลองไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อนำเสนอหรือเผยแพร่ และปรับปรุงรูปแบบการสอนให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นต่อไป

1.2 ผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนควรจะให้การสนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอนของครู โดยการสนับสนุนให้ครูไปเข้ารับการอบรม สัมมนา เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ที่โรงเรียน ศึกษาดูงานจากครูที่ประสบความสำเร็จด้านการเรียนการสอน จัดหาเอกสารทางวิชาการด้านการพัฒนาการเรียนการสอน และกระตุ้นให้ครูนำความรู้ที่ได้มาทดลองปฏิบัติจริง

1.3 ครูโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปที่ต้องการพัฒนาตนเองเป็นครูต้นแบบหรือต้องการพัฒนาตนเองในการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรจะศึกษาและประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนต่างๆตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ ผู้เรียน เนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน และควรจะพัฒนาตนเองโดยการศึกษาค้นคว้าความรู้จากเอกสาร ตำราทางวิชาการ เข้ารับ การอบรม สัมมนา แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และประสบการณ์ เปิดใจให้กว้างในการรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น และศึกษาแนวทางการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ให้เข้าใจอย่างแท้จริง นอกจากนี้จากผลการศึกษาพบว่า ครูต้นแบบเป็นผู้ที่มีความขยัน มีความรับผิดชอบ เสียสละทั้งเวลาและทรัพย์สินให้กับการทำงาน มีทัศนคติและจิตวิญญาณของความเป็นครู ดังนั้นผู้ที่ต้องการพัฒนาตนเองเป็นครูต้นแบบหรือเพื่อพัฒนาตนเองทางด้านวิชาชีพ จึงต้องฝึกปฏิบัติตนให้มีคุณสมบัติดังกล่าว

1.4 หน่วยงานต้นสังกัดของครูต้นแบบและหน่วยงานที่คัดเลือกครูต้นแบบ

หน่วยงานต้นสังกัดระดับกรมของครูต้นแบบ ควรจะร่วมมือกับหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการครูต้นแบบคือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เพื่อหาวิธีการและงบประมาณสนับสนุนให้ครูต้นแบบพัฒนาและเผยแพร่กระบวนการจัดการเรียนการสอนครูต่อไป นอกจากนี้ควรจะหาทางส่งเสริมความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการของครูต้นแบบให้มีโอกาสได้เข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาชีพที่สูงขึ้น เช่น ตำแหน่ง อาจารย์ 3 โดยใช้ผลงานที่ผ่านการประเมินการเป็นครูต้นแบบ และควรจะส่งเสริมให้มีการจัดการฝึกอบรม จัดทำเอกสาร และจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการเรียนการสอนในระดับภูมิภาค เพื่อให้ครูทั่วประเทศได้มีโอกาสพัฒนาด้วยวิธีการที่หลากหลาย

1.5 ผู้มีหน้าที่ในการผลิตครู ควรจะนำผลการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูต้นแบบไปปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนแก่นักศึกษาครู และควรจัดหาโอกาสให้นักศึกษาครูได้ไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพกับครูต้นแบบ

1.6 ผู้ที่มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาวิชาชีพครู ควรดำเนินการผลักดันให้มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เรื่องการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาตามมาตรา 55 หมวด 7 เพื่อจัดสรรเป็นเงินทุนอุดหนุนงานริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานดีเด่น เป็นรางวัลเชิดชูเกียรติแก่ครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้เป็นแบบอย่างและขยายผล ผลงานดีเด่นดังกล่าวแก่ครูทั่วไป อันจะเป็นการพัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงอย่างแท้จริงต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

2.1 ควรจะทำการวิจัยในทำนองเดียวกันกับครูต้นแบบที่สอนระดับก่อนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

2.2 ควรจะศึกษาเพื่อหารูปแบบหรือวิธีการพัฒนา ในการสนับสนุนครูต้นแบบในระยะยาว เพื่อให้สามารถพัฒนาหรือสร้างสรรค์และเผยแพร่กระบวนการจัดการเรียนการสอนต่อไป ทั้งในประเด็นของเงินทุน รางวัล และความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ราชการ